

دانشکده ادبیات و علوم انسانی دکتر علی شریعتی

پایان نامه کارشناسی ارشد جغرافیای سیاسی

موضوع:

نقش و جایگاه موقعیت جغرافیایی در امنیت ملی کشورها

(نمونه موردی: ایران)

استاد راهنما:

دکتر هادی اعظمی

استاد مشاور:

دکتر سید هادی زرقانی

نگارنده:

محمد ابراهیم کاظمی

سال تحصیلی ۱۳۹۲ - ۱۳۹۱

فهرست مطالب

۱ - فصل اول: کلیات تحقیق ۸

۱-۱- مقدمه ۹

۱-۲- بیان مساله ۱۰

۱-۳- سئوالات تحقیق ۱۱

۱-۳-۱- سؤال اصلی: ۱۱

۱-۳-۲- سئوالات فرعی: ۱۱

۱-۴- فرضیات تحقیق ۱۱

۱-۵- سابقه تحقیق ۱۱

۱-۶- ضرورت تحقیق ۱۳

۱-۷- اهداف تحقیق ۱۳

۱-۸- کاربردهای تحقیق ۱۳

۱-۹- روش تجزیه و تحلیل اطلاعات ۱۴

۱-۱۰- استفاده کنندگان از نتیجه پایان نامه ۱۴

۲- فصل دوم: مبانی نظری تحقیق ۱۵

۲-۱- انواع موقعیت جغرافیایی ۱۶

۲-۱-۱- موقعیت ریاضی ۱۶

۲-۱-۲- موقعیت نسبی ۱۶

۲-۱-۲-۱- موقعیت بحری ۱۷

۲-۱-۲-۲- موقعیت حاشیه ای ۱۸

۲-۱-۲-۳- موقعیت ژئوپولیتکی ۱۸

۲-۱-۲-۴- کشورهای حایل ۱۹

۲-۲- ژئوپلیتیک ۲۰

- ۲۲-۲-۱- ویژگی‌های ژئوپلیتیک ۲۲
- ۲۲-۲-۲- موضوع ژئوپلیتیک ۲۲
- ۲۲-۲-۳- جوهره ژئوپلیتیک ۲۲
- ۲۳-۲-۴- منطقه ژئوپلیتیک ۲۳
- ۲۵-۲-۵- فرصت ژئوپلیتیک ۲۵
- ۲۶-۲-۶- چالش ژئوپلیتیک ۲۶
- ۲۷-۲-۷- بحران ژئوپلیتیک ۲۷
- ۲۹-۳- قدرت ملی ۲۹
- ۲۹-۳-۱- عوامل تأثیرگذار بر قدرت ملی ۲۹
- ۲۹-۳-۱-۱- عوامل جغرافیایی (عوامل ژئوپلیتیک) ۲۹
- ۳۵-۳-۱-۲- عوامل اقتصادی ۳۵
- ۳۵-۳-۱-۳- عوامل علمی ۳۵
- ۳۶-۳-۱-۴- عوامل فرهنگی ۳۶
- ۳۶-۳-۱-۵- عوامل نظامی ۳۶
- ۳۶-۳-۱-۶- عوامل سیاسی ۳۶
- ۳۷-۳-۱-۷- عوامل فرامرزی ۳۷
- ۳۷-۴- امنیت ۳۷
- ۳۷-۴-۱- واژه شناسی امنیت ۳۷
- ۴۰-۴-۲- عناصر و عوامل موثر در امنیت ۴۰
- ۴۱-۴-۳- امنیت ملی کشورها ۴۱
- ۴۱-۴-۴- سطوح امنیت ۴۱
- ۴۲-۴-۵- امنیت فردی ۴۲
- ۴۲-۴-۶- امنیت جمعی ۴۲
- ۴۳-۴-۷- امنیت ملی ۴۳

- ۴۳ ۲-۴-۸- امنیت منطقه ای
- ۴۴ ۲-۴-۹- امنیت بین المللی و جهانی
- ۴۴ ۲-۴-۱۰- ابعاد امنیت
- ۴۸ ۲-۴-۱۱- موقعیت جغرافیایی و امنیت ملی
- ۴۸ ۲-۴-۱۲- نظریه امنیت ملی در رابط با موقعیت
- ۴۹ ۲-۴-۱۳- مکتب های پیرامون امنیت ملی
- ۵۰ ۲-۴-۱۴- زمینه های امنیت
- ۵۲ ۲-۴-۱۵- سازمان ملل و امنیت بین المللی
- ۵۳ ۲-۴-۱۶- نقش عوامل منطقه ای در امنیت خلیج فارس

۳- فصل سوم: محیط شناسی تحقیق ۵۸

- ۵۹ ۳-۱- موقعیت جغرافیایی جمهوری اسلامی ایران :
- ۵۹ ۳-۲- مرزهای سیاسی کنونی جمهوری اسلامی ایران :
- ۶۲ ۳-۳- ویژگی های طبیعی کشور ایران
- ۶۲ ۳-۳-۱- ناهمواری ها
- ۶۸ ۳-۳-۲- اقلیم و آب و هوای ایران
- ۷۲ ۳-۳-۳- منابع آب های ایران
- ۷۹ ۳-۳-۴- جنگل ها، مراتع و بیابان های ایران
- ۸۲ ۳-۳-۵- گسل های فعال و زلزله های مداوم در ایران
- ۸۳ ۳-۴-۱- کلیات و ویژگی های انسانی کشور ایران
- ۸۳ ۳-۴-۱- تقسیمات سیاسی جمهوری اسلامی ایران
- ۸۷ ۳-۴-۲- ساختار تقسیمات کشوری در ایران
- ۸۷ ۳-۴-۳- ویژگی های جمعیتی ایران
- ۹۲ ۳-۴-۴- اقتصاد ایران

- ۱۰۸ ۳-۴-۵- فرهنگ ایران
- ۱۱۴ ۳-۴-۶- ویژگی های سیاسی ایران
- ۱۱۹ ۳-۴-۷- تاریخچه ی جنگ های ایران
- ۱۲۲ ۳-۴-۸- نیروهای نظامی جمهوری اسلامی ایران

۴- فصل چهارم: یافته های تحقیق ۱۲۵

- ۱۲۶ ۴-۱- بررسی و تحلیل نقش همسایگان در امنیت ملی ایران
- ۱۲۶ ۴-۱-۱- روابط ایران و عراق
- ۱۲۸ ۴-۱-۲- روابط ایران و ترکیه
- ۱۳۰ ۴-۱-۳- روابط ایران و جمهوری آذربایجان
- ۱۳۲ ۴-۱-۴- روابط ایران و ارمنستان
- ۱۳۲ ۴-۱-۵- روابط ایران و روسیه
- ۱۳۵ ۴-۱-۶- روابط ایران و ترکمنستان
- ۱۳۷ ۴-۱-۷- روابط ایران و افغانستان
- ۱۴۱ ۴-۱-۸- روابط ایران و پاکستان
- ۱۴۲ ۴-۱-۹- روابط ایران کشورهای و جنوب خلیج فارس
- ۱۴۴ ۴-۱-۱۰- روابط ایران با مناطق ژئوپلیتیکی همجوار با ایران
- ۱۴۴ ۴-۱-۱۰-۱- منطقه خاورمیانه
- ۱۴۵ ۴-۱-۱۰-۲- منطقه خلیج فارس
- ۱۴۶ ۴-۱-۱۰-۳- منطقه شبه قاره
- ۱۴۷ ۴-۱-۱۰-۴- منطقه آسیای مرکزی
- ۱۴۸ ۴-۱-۱۰-۵- منطقه قفقاز
- ۱۴۸ ۴-۲- نقش موقعیت های گوناگون جغرافیایی در امنیت ملی ایران
- ۱۴۸ ۴-۲-۱- نقش ژئواستراتژیک ایران در جنگ جهانی اول

۱۵۲ ۲-۲-۴- نقش ژئواستراتژیک ایران در جنگ جهانی دوم

۱۵۷ ۳-۴- بررسی چندین کشور جهان به عنوان نمونه

۱۶۱ ۵- فصل پنجم: نتیجه گیری

۱۶۲ ۱-۵- بررسی نقاط قوت ، ضعف ، تهدید و فرصت ایران

۱۶۷ ۲-۵- ارزیابی فرضیات

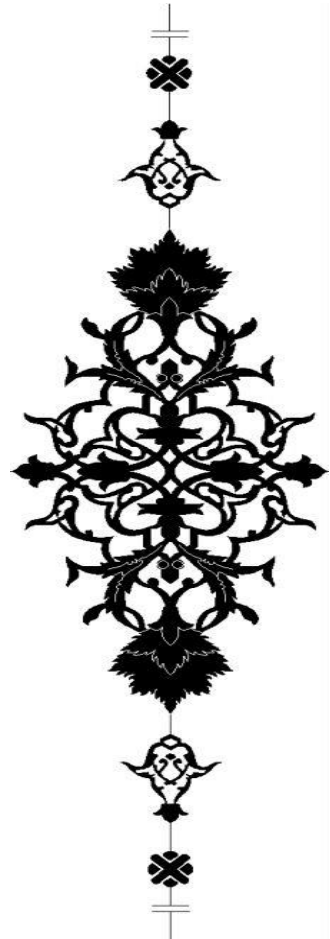
۱۶۹ ۳-۵- نتیجه گیری

چکیده:

موقعیت جغرافیایی که شامل موقعیت های ثابت و نسبی می گردند همواره بر قدرت ملی کشورها و به تبع آن در امنیت ملی هر کشور تاثیرات فراوانی از خود نشان داده و سبب تحولات گسترده ای در کشورها خواهد شد. کشور ایران نیز به عنوان یک قدرت منطقه ای با واقع شدن در یک موقعیت بسیار حساس به لحاظ ژئوپلیتیکی و ژئواستراتژیکی همواره یکی از پر چالش ترین موقعیت های جغرافیایی را در طول تاریخ داشته است. بر اساس مطالعات نگارنده موقعیت جغرافیایی ایران به گونه ای است که در زمان هایی که کشور قدرت داشته است باعث افزایش منزلت ژئوپلیتیکی آن گردیده و در مواقعی که حکومت سیاسی ضعیف بوده کشورهای سلطه گر بر آن تسلط پیدا کرده و از آن سوء استفاده های گوناگونی کرده اند. در نتیجه با توجه این مطلب می توان گفت موقعیت جغرافیایی به شکل مستقیم سبب افزایش یا کاهش امنیت ملی نیز می گردد. اگر حکومت توانایی استفاده از موقعیت ویژه خود را داشته باشد این مزیت نسبی تبدیل به قوت خواهد شد و بر امنیت ملی کشور می افزاید اما اگر حکومت نتواند از موقعیت طبیعی و استراتژیکی خود بهره ببرد دیگر کشورها این موقعیت را از دست نداده و قدرت های فرامنطقه ای از آن به نفع خود استفاده می کنند و سبب کاهش امنیت ملی خواهد شد.

کلمات کلیدی: موقعیت جغرافیایی - امنیت ملی - قدرت ملی - کشور ایران

۱- فصل اول: کلیات تحقیق

۱-۱- مقدمه

موقعیت یکی از عوامل ثابت ژئوپلیتیکی موثر بر امنیت ملی کشورها می‌باشد. به طوری که دارای بودن هر یک از انواع موقعیت شرایط متفاوتی را در رابط با بالا یا پایین بودن امنیت موجب خواهد شد. این مولفه مهم و تاثیر گذار برای ایران نیز از گذشته های دوره تا دور معاصر و قطعا در آینده نیز این نقش را دارا خواهد بود. درک و شناخت جایگاه موقعیت ایران توسط مسئولین و دست اندرکاران موضوع امنیت کشور می تواند کمک شایانی به تدوین راهبردهای امنیتی داشته و زمینه های ثبات و توسعه را فراهم نماید. بررسی عوامل جغرافیایی موثر بر امنیت ملی از موضوعات مطرح و مهم در جغرافیای سیاسی است. مطالعه و بررسی این موضوع در ایران هم از حیث افزودن بر ادبیات جغرافیای سیاسی و هم از منظر کاربردی مهم است. با توجه به محدودیت امکانات، هیچ کشوری نمی تواند به تنهایی یا با توافق جمعی به یک موقعیت امنیتی مطلق دست یابد. استراتژی کشورهای که دارای موقعیت بری می باشند و کشورهایی که از موقعیت ساحلی و جزیره ای برخوردار هستند کاملا با یکدیگر متفاوت است. اما دارا بودن یک موقعیت ژئوپلیتیکی حساس و یا ژئواستراتژی حساس و یا تلفیقی از این دو موقعیت می تواند آثار بسیار زیادی را برای کشور دارنده آن داشته باشد. بنابراین توجه به موقعیت های گوناگون جغرافیایی می تواند کشورها را در برابر رقبا و دیگر کشورهای مدعی قوت بخشیده و با استفاده از امتیازاتی که ویژگی های منطقه به آن ها ارائه داده اند بیشترین بهره برداری را از این موقعیت ها بنمایند.

۱-۲- بیان مساله

ایران در یک موقعیت مهم جغرافیایی قرار گرفته است. از یک سو در منطقه حساس و پر تنش خاورمیانه قرار دارد و از سوی دیگر با مناطق ژئوپلیتیکی آسیای مرکزی و قفقاز و شبه قاره هند مجاور است. این موقعیت می تواند تاثیری مهم بر امنیت ملی ایران داشته باشد همانگونه که از قدیم ایران در میان کشورهای خاورمیانه، در طرح های تدافعی انگلستان در هندوستان ایران نقشی اساسی را بازی می کرد. گذشته از نفت، که برای نیروی دریایی انگلستان در حوزه ی اقیانوس هند و خلیج فارس جنبه ی حیاتی داشت، ایران جزو آن گروه از کشورهایی بود که جبهه ی نخست حلقه ی دفاعی سوق الجیشی اطراف هندوستان را تشکیل می دادند. به علاوه این کشور نقش کشور قرنطینه ای را نیز برای این مستعمره ی وسیع و مهم انگلستان به عهده داشت. ایران سر پلی بین آسیای مرکزی و هندوستان بود و کمر بند دفاعی مهمی را در مرزهای هندوستان، از بلوچستان (جنوب غربی) تا خلیج فارس، که خود بخشی از اقیانوس هند است، تشکیل می داد. خلیج فارس از نظر بین المللی به هیچ وجه اهمیت کمتری از کانال سوئز نداشت. این خلیج برای هندوستان مرکز تجارت و سیاست بود. از نقطه نظر ژئوپلیتیکی، به عقیده ی مقامات انگلیسی، این خلیج می بایستی کاملاً تحت کنترل آن کشور باشد تا علاوه بر تأمین سایر امتیازات، انگلستان بتواند حاکمیت خود را بر مناطق نفتی این منطقه نیز تحمیل کند و به علت همین اهمیت خارق العاده، انگلستان معصوم بود تا با هر گونه کوششی که سایر دول جهت افزایش نفوذ و یا ایجاد پایگاه های دریایی در خلیج فارس به عمل می آوردند، مقابله کند. حتی در سال ۱۹۰۳ م. «۱۲۸۲ ش.» لندسان در مورد اقدامات احتمالی روسیه در ایران گفته بود: «...ایجاد یک پایگاه دریایی یا ایجاد بندر نظامی توسط هر دولت خارجی در خلیج فارس به عنوان اعلان جنگ [به انگلستان - م.] تلقی خواهد شد.» (الهی، ۱۳۷۷: ۷۷)

بنابراین مشخص می شود به لحاظ تاریخی نیز ایران برای قدرت های بزرگ به چه میزان از اهمیت برخوردار بوده است و این فقط برای موقعیت طبیعی ، استراتژیکی و ژئوپلیتیکی بوده که ایران داشته است.

۱-۳- سؤالات تحقیق

۱-۳-۱- سؤال اصلی :

موقعیت جغرافیایی در امنیت های کشور ها چه نقش و جایگاهی دارد ؟

۱-۳-۲- سؤالات فرعی :

۱ - موقعیت جغرافیایی کشورها چه تاثیری بر امنیت ملی آنها دارد ؟

۲ - تا چه میزان موقعیت جغرافیایی در امنیت ملی ایران اثر گذار می باشد ؟

۱-۴- فرضیات تحقیق

۱ - موقعیت جغرافیایی به طور مستقیم در امنیت ملی کشورها اثر گذار بوده و بسته به نوع موقعیت میزان اثرگذاری متغیر می باشد .

۲ - با توجه به موقعیت خاص جمهوری اسلامی ایران و مجاورت آن با مناطق ژئوپلیتیکی و ژئواستراتژیکی متعدد این موقعیت جغرافیایی به میزان قابل توجهی در امنیت ملی آن اثرگذار است .

۱-۵- سابقه تحقیق

➤ کتاب جغرافیای سیاسی ایران از محمد رضا حافظ نیا که به نقش ایران با توجه به موقعیتش در

جنگ جهانی اول و دوم اشاره دارد .نویسنده در این کتاب ضمن بر شمردن تمام ارکان و ویژگی

های جغرافیایی - سیاسی ایران به تبیین هر کدام از آنها می پردازد.

➤ کتاب اصول و مفاهیم ژئوپلیتیک از محمدرضا حافظ نیا که به تعریف موقعیت و امنیت می پردازد و تشریح می کند که امنیت ملی می تواند به چه چیزهای تعلق گیرد و اصولا امنیت ملی متضمن چه مرادی است. محقق در این کتاب ضمن اهمیت به موقعیت کشورها برای امنیت این مولفه را قدیمی توصیف می کند و بیان می کند که در عصر جدید مولفه های بسیاری علاوه بر موقعیت طبیعی بر امنیت کشورها تاثیرگذارند.

➤ کتاب مبانی جغرافیای سیاسی از دره میر حیدر که به معرفی انواع موقعیت می پردازد و تشریح می کند که این موقعیت ها کدام یک خوب و مناسب برای حکومت ها ست و کدام یک از وضعیت نامناسبی برای ادراه حکومت سرزمینی است. وی با بیان اینکه بهترین شکل سرزمین کشورهای جمع و جور است که تقریبا از مرکز به یک نسبت گسترش یافته اند تاکید می کند که عامل موقعیت و شکل سرزمین به تنهایی عامل مناسبی برای تعیین امنیت یک کشور نمی تواند باشد.

➤ کتاب مقدمه ای بر ایران و همسایگان از بدالله کریمی پور که به تنش و تهدید بین ایران و همسایگان پرداخته است. این محقق در فصل اول کتاب خود به تشریح موضوعات زیربنایی و مفاهیم پایه ای تنش و مشاجره و دوازه (محور جغرافیایی بالقوه در دسرسازی) پیترهاگت را موجب مشاجره و منازعه دولت های همسایه می شود را بر می شمرد. در فصل دوم نیز به بررسی موقعیت نسبی ایران و همسایگان، مناسبات و چشم اندازهای عمومی و ویژگی های سیاسی اجتماعی فرهنگی اقتصادی کشورهای مجاور می پردازد. در فصل سوم نتیجه می گیرد که این روابط با کشورهای اطراف بسیار شکننده است و قومیت های می توانند چالش های فراوانی را برای حکومت داشته باشند. در فصل چهارم و پنجم نیز نویسنده شریک استراتژیک ترکیه را در منطقه ایران می داند و به پیشنهاداتی برای بهبود اوضاع می پردازد.

۶-۱- ضرورت تحقیق

از آنجا که موقعیت جغرافیایی ایران به گونه ای است که در معرض خطر گروههای تروستی در مرز یا پاکستان و خطر قاچاق مواد مخدر در مرز با افغانستان و خطر تجزیه در مرز با کشور آذربایجان و خطر کارگران کرد ترکیه پ ک ک در مرز با ترکیه و خطر ادعای امارات متحده عربی در مورد جزایر سه گانه ابوموسی تنب بزرگ و تنب کوچک می باشد بنابراین ضرورت انجام این تحقیق از جهت مقابله با این خطرات و دستیابی به امنیت ملی مشخص می شود .

۷-۱- اهداف تحقیق

هدف اصلی این تحقیق نشان دادن اهمیت موقعیت جغرافیایی کشورها بر تامین امنیت آنها است و از آنجا که تحقیق حاضر در مورد ایران است سعی در نشان دادن اهمیت موقعیت ایران بر امنیت کشور دارد.

روش شناسی تحقیق و گردآوری اطلاعات

روش تحقیق در پژوهش حاضر توصیفی تحلیلی است و با استفاده از منابع کتابخانه ای به در بخش اول به گردآوری اطلاعات پرداخته خواهد شد و سپس با ترکیب روش های تحلیل محتوی نیز سعی در نشان دادن اهمیت نقش جغرافیایی ایران را داریم.

۸-۱- کاربردهای تحقیق

- ۱- کمک به ادبیات موضوع در جغرافیای سیاسی
- ۲- کنترل بیشتر بر آن دسته از مرزهای ایران که جنبه دفاعی امنیتی در آنها اولویت دارد .
- ۳- سرمایه گذاری در مرزهای ایران که در آنها جنبه ارتباطی تجاری اولویت دارد .

۹-۱- روش تجزیه و تحلیل اطلاعات

با استفاده از روش توصیفی تحلیلی یافته های این پژوهش در بخش پنجم تحلیل خواهند شد.

۱۰-۱- استفاده کنندگان از نتیجه پایان نامه

دانشگاه فردوسی مشهد و سایر دانشگاهها و موسسات آموزش عالی مرتبط با حوزه جغرافیای سیاسی

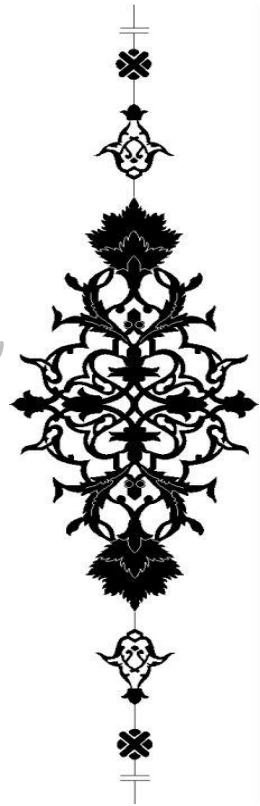
وزارت امور خارجه ایران

شورای عالی امنیت ملی

نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران

وزارت کشور

۲- فصل دوم: مبانی نظری تحقیق

۲-۱- انواع موقعیت جغرافیایی

در این قسمت به تعریف موقعیت و بیان موقعیت ایران خواهیم پرداخت. موقعیت بر دو نوع است: موقعیت ریاضی و نسبی.

۲-۱-۱- موقعیت ریاضی

موقعیت اختصاصی یا ریاضی که نسبت به خطوط استوا و مبداء قراردادی کمان گرینویچ مشخص می-شود و از ثبات برخوردار است این همان چیزی است که به عرض و طول جغرافیای معروف است و موقعیت هر پدیده یا هر جا و مکان و یا فضا را نسبت به استوا (عرض جغرافیایی) و نسبت به گرینویچ (طول جغرافیایی) مشخص می کند این موقعیت نیز ماهیت نسبی دارد زیرا نسبت به دو خط استوا و گرینویچ مشخص می شود. (حافظ نیا، ۱۳۸۵: ۸۹)

موقعیت ایران بین مدار ۲۵ تا ۳۹ درجه عرض شمالی و ۴۴ تا ۶۳ درجه طول شرقی می باشد. مهمترین کارکرد این موقعیت تعیین آدرس ثابت مکان و قضا در سطح سیاره زمین است که در موقعیت یابی های مربوطه حرکت ماهواره، هواپیما، کشتی ها، موشک ها راکت ها انسان ها و نیز تعیین جهات و سمت ها بین مکان ها و قضاها کاربرد زیادی دارد. (کریمی پور، ۱۳۷۸: ۵۵) علاوه بر آن این نوع موقعیت در ارتباط با تغییرات شبانه روز تعیین ساعات و همچنین تغییرات فصول تابش انرژی خورشیدی نوع اقلیم و آب و هوا و اثرات آن بر ساختارهای تمدنی و معیشتی و الگوهای زیست و زندگی بشر معنی دار می باشد.

۲-۱-۲- موقعیت نسبی

این نوع موقعیت جایگاه یک مکان یا فضای جغرافیایی را نسبت به جهات چهارگانه جغرافیایی (شمال، جنوب، غرب و شرق) و نیز نسبت به عوامل مختلف و همچنین مکان ها و فضاهای دیگر یا همجوار

مشخص می کند. از آنجایی که مبادی موقعیت یابی در این نوع موقعیت قرار دادی و فرضی است و با تغییرات اوضاع تغییر می کند می توان آن را دارای ماهیت ناثابت و متغیر فرض کرد. متغیر بودن موقعیت نسبی سبب می شود که ارزش مکان و فضا سیال و متغیر باشد. عامل زمان نیز در ارزش مکان موثر می باشد. مثلاً یک مکان یا فضای جغرافیایی کم ارزش چنانچه با احداث نیروگاه و یا تزریق سرمایه گذاری اقتصادی از موقعیت گذرگاهی و یا موقعیت مرکزی (در سرمایه گذاری) برخوردار شود ارزش زمین و تاسیسات آن ارتقاء یافته و مطلوبیت ویژه پیدا می کند مثال مشخص این امر را می توان در شهرها و بندرگاهها سواحل مشاهده نمود که در گذشته و قبل از توسعه صنعت دریانوردی و نقش دریا در زندگی انسان ها مکان ها و فضای ساحلی و بویژه در مناطق گرم یا سرد جاذبه چندانی نداشتند ولی امروز چنین مکان هایی فوق العاده ارزشمند شده اند تحول موقعیت و ارزش بندرگاه دبی در امارات متحده عربی طی ۳۰ سال گذشته نمونه روشنی از مثال مزبور است. (اعظمی، ۱۳۹۱: ۲۰)

بنابراین مکان ها و فضاهای جغرافیایی تحت تاثیر عامل های سیاسی اقتصادی اجتماعی نظامی امنیتی تفریحی، توریستی ارتباطی تکنولوژیکی فرهنگی دینی قرار گرفته است و ارزش و اهمیت آنها دچار تحول می شوند. به عبارتی دچار پدیده فراز و فرود می گردند.

انواع موقعیت نسبی:

۲-۱-۲-۱- موقعیت بحری

بین کشوری که دسترسی مناسبی به دریا دارد مثل آفریقای جنوبی موقعیت بری یعنی کشوری که اکثر مرزها محصور در خشکی هستند مثل مغولستان. موقعیت محصور در خشکی یعنی اساساً دسترسی به دریا ندارد مثل افغانستان.

موقعیت جزیره ای مثل کشور انگلیس که از ۴ طرف در محاصره آب قرار گرفته است موقعیت مجمع الجزایر مثل کشور اندولزی که از مجموع چندین جزیره تشکیل شده است موقعیت استراتژیک : تمام خاک یک کشور یا بخشی از آن تحت شرایط خاصی ممکن است اهمیت نظامی داشته باشد بدنی معنی که از این مناطق می توان به دریا و خشکی از نظر دفاعی اشراف داشت یا به نقاط مورد نظر حمله کرد . تصرف پایگاههای نظامی و سکوهای پرتاب موشک از عوامل قدرت سیاسی محسوب می شدند . در طی جنگ عراق و ایران دولت عراق همواره سعی داشت با تصرف یا اجاره جزیره استراتژیک بویان از دولت کویت به هدفهایی در ایران حمله کند ولی به دلایل مختلف موفق نشد . موقعیت مرکزی که در مرکز حوادث و رویداد ها و کنترل قرار می گیرد مانند هارتلند مکنند.

۲-۲-۱-۲- موقعیت حاشیه ای

بخش پیرامونی یک موقعیت مرکزی را در بر می گیرد و تابع فرایندهای موقعیت مرکزی می باشد .

۲-۲-۱-۳- موقعیت ژئوبولیتکی

همسایگی یک کشور کوچک با یک کشور قدرتمند همواره در ارتباط بین آنها موثر بوده است . کشور کوچک اغلب ناچار است سیاستی اتخاذ کند که با سیاست همسایه قدرتمند متناقض نباشد. در غیر اینصورت باید از همکاری و کمک یک کشور نیرومند با کشورهای دیگری که سیاست خارجی مشابهی دارند بهرمنند شود برای مثال کشور مکزیک در مجاورت ایالات متحده آمریکا در طول سیاست خارجی خود در هماهنگی با دولت آمریکا بوده است و گاهی با برانگیختن حس همدردی یا به کمک کشورهای کوچک آمریکای لاتین سیاسی مستقل در پیش گرفته است . در خصوص کشورهای همسایه شوروی سابق نیز وضع این گونه بود . بعضی کشور ها مثل فنلاند یا اتخاذ سیاستهای خود را از جرگه اعمار جدا ساخته و

برخی دیگر بر عکس وابسته اقتصادی آن کشور شده بودند و نمی توانستند از نفوذ و تمایلات آن کشور کاملاً به دور باشند امروز چنین وضعیتی را در مورد کشورهای مستقل آسیای مرکزی و قفقاز که در اطراف کشور بزرگ روسیه حلقه زده است و ظاهراً عنوان کشورهای مستقل مشترک المنافع را دارند می توان مشاهده کرد.

۲-۱-۲-۴- کشورهای حایل

کشورهای ضعیفی را که اغلب به منظور جلوگیری از اصطکاک و کشمکش بین دو کشور قوی بوجود آمده اند حایل می نامند دولتهای حایل کلاسیک عبارتند از: بولیوی پاراگونه اروگوئه که نقش جداسازی میان برزیل شیلی و آرژانتین را به عهده داشتند لهستان و پالکان که آلمان و روسیه را از یکدیگر جدا می کردند افغانستان که میان روسیه و هند بریتانیا قرار داشت کشورهای نپال و بوتان که پاسدار معبرهای عمده کوهستانی بین چین و هند بودند مغولستان که بین روسیه و چین قرار گرفته بود لائوس و احتمالاً تایلند قدرتهای انگلستان و فرانسه را در آسیا از یکدیگر جدا می کردند. این کشورها بر اثر بروز ناسیونالیسم تقویت آنها و تغییر فناوری نقش ایدئولوژی و تمایل عمومی در سطح جهانی به از بین بردن مناطق سرحدی و تاسیس مرزهای دقیق و تعیین شده نقش حایلی خود را از دست داده است.

بعد از جنگ جهانی دوم یک منطقه حایل به نام حایل ایدئولوژیک بین دو باوک شرق و غرب پدید آمد بعضی دولتهای آن پس از فروپاشی امپراتوریها موجودیت یافته و بعضی جزء کشورهای حایل سابق بودند که روی هم یک بلوک بیطرف را بوجود می آورند. ظهور چنین منطقه ای باعث شد که مقداری از انرژی ابر قدرتها صرف جذب کشورهای بیطرف شد که خود در کاهش تنش و جلوگیری از بروز جنگ جهانی سوم موثر بوده است.